

Kropiatka - *Porzana porzana* (Linnaeus, 1766)

Status gatunku: nielicznie lęgowa, w „mokre” lata ok. 650 samców, wyjątkowo nielicznie zimująca?

Środowisko: Na podstawie informacji o stanowiskach dla których opisano typ siedliska występowania (N=339) określono preferencje siedliskowe kropiatki na Nizinie Mazowieckiej. Najczęściej była notowana na płytko zalanych podmokłych łąkach z szuwarami turzycowymi w dolinach rzecznych i zabagnionych obniżeniach terenu z szuwarem – bagna, torfowiska (51,6%), nieco rzadziej stwierdzana na starorzeczach i innych oczkach wodnych otoczonych szuwarem (30,4%), dość częsta na stawach rybnych, najczęściej wyłączonych z eksploatacji lub z silnie rozbudowanym szuwarem (16,8%). Do wyjątkowych miejsc, w których zaobserwowano ten gatunek w okresie lęgowym należały osadniki oczyszczalni ścieków oraz cofki zbiorników zaporowych.

Rozmieszczenie i liczebność: Kropiatka jest wrażliwa na zmiany poziomu wody, stąd wahania jej liczebności są bardzo znaczne i zależą od warunków wodnych w danym roku, preferowana głębokość wody w turzycowiskach <30 cm (Hegemeijer i Blair 1997). Na mapie przedstawiono występowanie w długim okresie czasu, gdyż jest to gatunek skryty i trudno wykrywalny o aktywności zmierzchovej. Mapa przedstawia zatem potencjalne rozmieszczenie na Mazowszu, będące odzwierciedleniem jej występowania w optymalnych siedliskach. Populacje lęgową oszacowano na ok. 650 samców z rewirami, dla najlepszych „mokrych” lat, w inne lata zaledwie 1/3. Tam, gdzie w opisach występowania gatunku autorzy używali słowa „para” należy je traktować jako obecność śpiewającego samca. Dla niektórych obszarów zebrano bardziej szczegółowe dane przy okazji badań nad rozmieszczeniem innych gatunków. Były one zebrane niejako „przy okazji” dlatego zapewne obciążone były błędem zaniżenia.

W Ostoi Kozienickiej w roku 2010 stwierdzono w siedliskach lęgowych 13 samców, najliczniej na łąkach Biele oraz na torfowisku Okólny Ług (Chmielewski et al. 2020). Górski i Trzcński (2011) w Puszczy Kurpiowskiej (379 km²), w pierwszym okresie badań 1987-1989 stwierdzili 8 par lęgowych, wszystkie stanowiska znajdowały się w zalewowej dolinie Pisy na odcinku Ptaki – Cieciorzy. Również 8 terytorialnych samców stwierdzono podczas badań powierzchni położonej w dolinie Pisy pomiędzy Ptakami i Cieciorami (Górski i Nowakowski 1998), w latach 2009-2011 na tej powierzchni stwierdzono od 10 do 19 odzywających się samców, głównie na odcinku doliny Pisy od Ptaków do Dobregolasu, ale także na jeziorze Serafin. Dobrze rozpoznano występowanie kropiatki w Kampinoskim Parku Narodowym, populacje lęgową w roku 2010 oszacowano na 70♂♂, a w zmienne pod względem wilgotności lata na minimum 30♂♂ (Danyłow i in. 2012, A. Siwak, A. Olszewski, J. Dyczkowski, kart. M-ŚTO). Z tego obszaru pochodzą też długoterminowe oceny z powierzchni (44 ha) na Strzeleckich Łąkach badanej metodą kartograficzną w stadium od łąk do sukcesji lasu; w latach 1964, 1969, 1974 i 1985 – nie stwierdzona, w roku 1979 - 0,9p/10 ha, w 1989 - 0,2, 1994- 0,7 (Diehl 2003). Z Puszczy Bolimowskiej Markowski i Wojciechowski (2002) z lat 1996-1999 wymieniają tylko dwa stanowiska w dolinie Rawki w okolicach Dolecka i Grabiny.

Czerny (2008) dla lat 2007-2008 dla doliny Omulwi i Płodownicy podaje 17 par, w trakcie nocnych kontroli OSOP w roku 2008 stwierdzono 17 odzywających się ptaków w dolinie Omulwi; nocą 25 IV 2008 r. - 8 samców (3 - koło Gleby, 2 - koło Kierzka i 3 - koło Kopaczysk), pozostałe 9 samców stwierdzono w maju w trakcie nocnych liczeń derkaczy; 2 samce koło wsi Kucieje, 6 samców – na wysokości wsi Długie w okolicach ujścia Trybówki oraz 1 samiec koło Michałowa. Kasprzykowski i Goławski (2000) w dolinie środkowej i dolnej Omulwi stwierdzili w latach 1997-1998 5 samców, z kolei badania połączone z kontrolami wieczornymi w 1995 na powierzchni próbnej Kierzek (18 km²) wykazali aż 4-6

par lęgowych a na powierzchni Bandysie (5,5 km²) 2 pary. Podobnie badania połączone z kontrolami wieczornymi na powierzchniach próbnych w dolinie Pilicy również wskazują na wyższe wyniki niż ekstensywne eksploracje doliny, w roku 1994 na pow. 9,5 km² w dolinie tej rzeki stwierdzono 3♂♂, na niewielkiej powierzchni 46,8 ha badanej metodą kartograficzną z szuwarem turzycowym 2-3♂♂ (0,4-0,6♂♂/10 ha) a w dopływie tej rzeki tj. dolinie Drzewiczki na pow. 4,8km² od 5 do 7 (Chmielewski et al. 1998), łącznie wielkość populacji w dolinie tej rzeki oceniono na minimum 30♂♂.

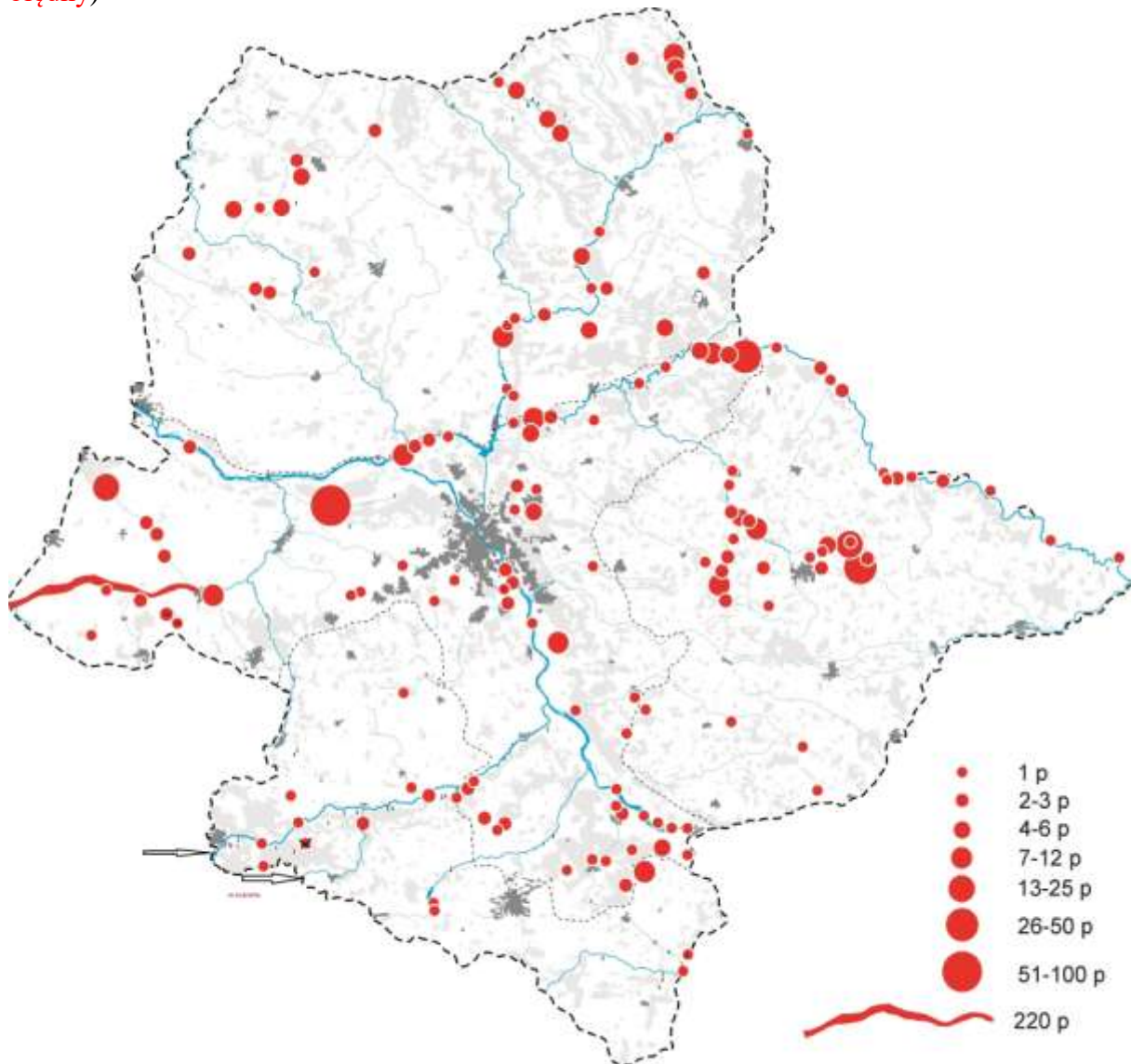
W latach 1983-1987 w dolinie Bugu odnotowano w trakcie dziennych obserwacji 8 śp. samców, stymulacja w latach 1990. też wykazała 8♂♂ - w tym aż 7 śp. samców na trasie Szumin-Brok, w latach 1980. oszacowana w dolinie na maksymalnie 20 par ze względu na „suche” lata (Chmielewski i in. 2004), z kolei w „mokrym” roku 1999 nocne kontrole wykonane w maju wykazały łącznie 67♂♂, największe koncentracje ptaków wykryto wówczas w ujściowym biegu Kosówki (29♂♂), gdzie w bardziej suchym roku 1995 nie była w ogóle wykazana, interesująco przedstawia się sytuacja na stabilnym w poziomie wody starorzeczu Prostyń w od r. 1984 do 2001 stwierdzano tam podobną liczbę samców od 1 do 2 (Dombrowski i in. 2002, 2013). Dombrowski i in. (2014) w dolinie Liwca przy zmiennym wysokim stanie wód od końca maja do końca lipca odnotowali wysokie liczebności aktywnych kropiatek, na pow. ok. 6 km² stwierdzono wówczas od 0 do 48 śp. samców, średnie zagęszczenie wyniosło 3,3 samca/km² a maksymalne 8 samców/km², przy czym maksymalne liczebności odnotowano po wysokich stanach wód, dla „mokrego” roku oszacowano populację w całej dolinie na 80-100 samców. Z kolei w dolinie Przysowy i Słudwi, w granicach OSO populacja lęgowa oceniona została w 2011 tylko na 2 pary, ale w roku 2004 naliczono tu aż 13-15 samców, w latach 1990. na samym tylko Jez. Szczawińskim aż 14♂♂ (Kaźmierczak 1998, Chmielewski i in. 2013), zmiany zapewne miały również związek ze zmiennym uwilgotnieniem doliny w roku wykonywania oceny.

Na stabilnych pod względem poziomu wody stawach rybnych populacja kropiatki wydaje się nie podlegać takim wahaniom jak w zalewowych dolinach rzecznych, przykładowo w latach 2010-2013 na 13 kontrolowanych kompleksach stawów rybnych w środkowej części Niziny Południowopodlaskiej stwierdzono 4 pary, a w latach 1987-1990 - 3 pary Dombrowski i in. (2013). W dolinie Bzury odcinek od Łęczycy do Łowicza – w granicach OSO w latach 2006-2008 oceniono, że mogło tu gniazdować około 30♂♂ (Janiszewski et al. 2014). W dolinie Kostrzynia, w granicach OSO (162,4 km²) w roku 2010 oszacowana na 15-21 śp. samców (Dombrowski i in. 2011). W roku 2009 na tarasie zalewowym w granicach OSO Dolina Środkowej Wisły stwierdzono tylko 3 pary (♂♂) na odcinku Puławy-Warszawa (Keller et al. 2017.). W dolinie Zwolenki w latach 1996-2006 stwierdzono do 9♂♂ a w latach 2012-2014 znana z 5 stanowisk lęgowych na obszarze Natura i 3♂♂ na jego skraju (Osojca i Chołuj 2008, Osojca et al. 2014). Szczypiński i in. (2015) w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011 podają 7♂♂, a dolinie Narwi od Łomży do ujścia Wisły słyszano tylko 2♂♂ pod Modlinem (Rzępała i in. 1999). Z innych lokalizacji poza dolinami rzecznyymi Wylegała i Batycki (2009) na Bagnie Pulwy (43,7 km²) w roku 2008 stwierdzili 3♂♂ a k. Jez. Łacha 5♂♂ w r. 2012 stwierdzili Górski i Trzciniński (2013).

Bardzo nielicznie lęgowa w Warszawie w liczbie do 5 par, w latach 1986-1990 co najmniej 2 pary stwierdzono nad J. Torfowisko (Luniak et al. 2001, J. Dyczkowski).

Ryc. Xx. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych kropiatki Porzana porzana na Nizinie Mazowieckiej w latach 1978-2020 (podpis na mapie

błędny)

Ryc. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych kropiatki *Porzana porzana* na Nizinie Mazowieckiej w latach 1978-2015.

Zmiany liczebności: Taczanowski (1882) pisze „u nas jest bardzo pospolita i rozpowszechniona; znajduje się po wszystkich błotach, stawach, sadzawkach i bagnach... prócz pól”, z kolei Sapalski (1862) w opisie ptaków guberni Radomskiej, której północna część obejmowała tereny byłego woj. radomskiego określił ją jako gniazdującą i podaje daty przylotu pomiędzy 4 III a 13 IV i odloty między 25 X i 12 XI. Krzemieniecki (1933) w dawnym powiecie siedleckim opisuje występowanie kropiatki na „torfowiskach nizinnych” które wymienia - wzdłuż Muchawski, Kostrzyni (Kostrzynia?), Liwca oraz przy stawach Stara Wieś, Mościbrody, Drupi i Niwiskach. Pierwsza informacja o lęgach z obszaru Puszczy Kozienickiej pochodzi ze stawów w Bąkowcu 27 VI 1958 L. Pomarnacki zebrał jajo z lęgu (Kacprzak 2015), a kolejne lokalizacje to w 1978 r. – stawy k. wsi Molendy, 1981 – Jezioro Opatkowskie i Jezioro Kozienickie, stawy Grądy (K. Piasecki – kart. M-ŚTO, Pomarnacki 1980a). W latach 1970. lęgowa na stawach w Orońsku (Pomarnacki 1980b). W latach 70. XX wieku na silnie zabagnionych łąkach i turzycowiskach doliny Bzury, szczególnie w okolicach Rybitw, Węglewic, Goślubia, Kter i Siemienic, kropiatka była liczным gatunkiem lęgowym,

w liczbie 220 par, z kolei wokół poszczególnych kompleksów stawów w roku 1982 odnotowano następującą liczbę samców: Okręt – 10, Rydwan – 13, Psary – 12, Walewice – 2 i w Mysłakowie - 10 (Markowski i Wojciechowski 1984, Chmielewski et al. 2005, Janiszewski et al. 2014). Markowski (1982) podaje lęgowe kropiatki z doliny Pilicy z okolic Nowego Miasta i Przybyszewa, na podstawie wrywkowych kontroli dla lat 1970-1975. Luniak (1971) na Wiśle trzykrotnie (28 VII i 25 VIII 1961 na km 490) obserwował kropiatkę oraz podaje jedyną informację - na łąkach między Wilanowem a Powsinem 15 VII 1962 obserwowano dorosłego z 7 młodymi (Luniak i in. 1964). Kłosowski i in. (1978) w dolinie Narwi k. Skaryszewa na powierzchni ok. 25 km² w roku 1976 stwierdził lęgowe, ale bez oceny liczby par. Luniak (1972) w latach 1966-1970 słyszał głosy godowe na stawach w Broszkowie, Żaboklikach i Mościbrodach.

Przeloty: Najwcześniej kropiatkę odnotowano 28 III w roku 2002 i 2010, pierwsza obserwacja dotyczyła ptaka na stawach w Golicach (A. Goławski, Z. Kasprzykowski) a druga na stawach Gutocha (K. Antczak, M. Murawski). Jesienią ostatnią kropiatkę odnotowano 24 X 1976 na stawach Podładów (Adamczyk i in. 1998). Na podstawie danych z 29 stwierdzeń wiosennych ustalono średnią datę przylotu w latach 1987-2010, która przypadała na Me= 12 IV, a dla lat 2011-2020 Me=5 IV, średnia data przylotu dla lat 1987-2020 to 17 IV. Wyjątkowo 18 II 1996 r. stwierdzona w Warszawie (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Sławomir Chmielewski

Streszczenie: Gatunek nielicznie lęgowy ok. 650♂♂, wyjątkowo nielicznie zimujący. Kropiatka w okresie lęgowym preferowała płytko zalane podmokłe łąki z szuwarami turzycowymi w dolinach rzecznych i zabagnionych obniżeniach terenu, nieco rzadziej stwierdzana na starorzeczach i innych oczkach wodnych z szuwarem, dość częsta na stawach rybnych, najczęściej wyłączonych z eksploatacji i silnie zarośniętych. Kropiatka jest wrażliwa na zmiany poziomu wody, stąd w analizowanym okresie odnotowano wahania liczebności zależne od poziomu wód w miejscach gniazdowania. W latach 1987-2010 przylatywała około 12 IV a w następnej dekadzie około 5 IV.

Literatura:

Adamczyk Z., Dombrowski A., Kot H. 1998. Zgrupowania jesienne ptaków wodnych i błotnych na stawach rybnych Niziny Południowopodlaskiej. Kulon 3: 123-150.

Chmielewski S., Łukaszewicz M, Tabor J., R. Kuropieska, Kurowski M., Molęda M., Szafranski A., Iwańczuk C., Miłkowski M., Kurys C. 2020. Ptaki Puszczy Kozienickiej i terenów przyległych. Monografia faunistyczna. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań-Pionki.

Chmielewski S., Tabor J., Tabor M., Tabor A. 1998. Ziemia Radomska i Kielecka. W: J. Krogulec (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski (Stan populacji, zagrożenia i perspektywy ochrony. IUCN Poland, Warszawa 229-262.

Chmielewski S., Dombrowski A., Smoleński T., Zawadzki J. 2004. Awifauna lęgowa doliny dolnego Bugu. Kulon 9: 3-37.

Chmielewski S., Boguszewski P., Kielan Sz., Klimczak R., Iwańczuk C., Tabor J., Tęcza R. 2013. Awifauna obszaru specjalnej ochrony ptaków Dolina Przysowy i Słudwi. Kulon 18: 33-56.

Chmielewski S., Tabor J., Kowalski M. 2005. Awifauna doliny Bzury. Roczn. Nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”. 9: 15-48.

Czerny M. 2008b. Inwentaryzacja populacji gatunków ptaków dla ochrony których został wyznaczony obszar Natura 2000 PLB140005 Dolina Omulwi i Płodownicy. Wyk. Krameko, na zlec. MUW w Warszawie.

Danyłow J., Figat E., Jeziorski J., Marczak D., Olech B., Olszewski A., Okołów G., Peplowska-Marczak D., Siwak A. 2012. Operat Ochrony Fauny. Biblioteka Kampinoskiego Parku Narodowego, Izabelin (maszyn.).

Diehl B. 2003. Sukcesja roślinna na Łąkach Strzeleckich a zmiany w zespołach ptaków. [W:] R. Andrzejewski (red.). Kampinoski Park Narodowy, tom I: 717-726. KPN, Izabelin.

Dombrowski A., Kot H., Kot Cz. 2011. Awifauna doliny Kostrzynia w roku 2010. Kulon 16: 41-62.

Dombrowski A., Chylarecki P., Goławski A., Kuczborski R., Miciałkiewicz R., Mitrus C., Smoleński T., Zawadzki J. 2013. Awifauna tarasu zalewowego dolnego Bugu w okresie lęgowym w latach 1991-2000. Kulon 18: 3-31.

Dombrowski A., Gorban I., Nikiforov M., Piotrowska M. 2002. Awifauna lęgowa i zimująca w dolinie Bugu. W: Dombrowski i inni (red.). Korytarz ekologiczny doliny Bugu. IUCN-Poland, Warszawa.

Dombrowski A., Sikora M., Trębicki Ł. 2014. Wpływ zmiennych warunków hydrologicznych na liczebność kropiatki Porzana porzana i derkacza *Crex crex* w dolinie górnego Liwca w roku 2013. Kulon 19: 94-99.

Dombrowski A., Stolarz P., Goławski A. 2013. Zmiany liczebności ptaków lęgowych na stawach rybnych środkowej części Niziny Południowopodlaskiej pomiędzy rokiem 1966 a 2013. Kulon 18: 57-68.

Górski A., Trzciniński K. 2011. Awifauna lęgowa południowo-wschodniej części Puszczy Kurpiowskiej w latach 1987-2011. Kulon 16: 1-40.

Górski A., Trzciniński K. 2013. msc. Wpływ planowanej konserwacji gruntowej rzeki Rybnica na odcinku 0+840-5+100 km na awifaunę.

Górski A., Nowakowski J.J. 1998. Podlasie. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski. Stan populacji, zagrożenia i perspektywy ochronny. IUCN. Warszawa: 169-193.

Hegemeijer E.J.M., Blair M.J. (ed.). 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, London.

Kasprzykowski Z., Goławski A. 2000. Awifauna doliny środkowej i dolnej Omulwi. Kulon 5: 45-59.

Markowski J., Wojciechowski Z. 2002. Kręgowce w: Jakubowska-Gabara J., Markowski J. (red.). Bolimowski Park Krajobrazowy. Monografia przyrodnicza. Wyd. RCEE, Łódź: 74-88.

Markowski J., Wojciechowski Z. 1984. Rzadkie gatunki ptaków stwierdzone w środkowej Polsce. Not. Orn. 25: 15-24.

Markowski J. 1982. Ptaki doliny Pilicy – projektowanej strefy krajobrazu chronionego. Ochr. Przyr. 44: 145-217.

Janiszewski T., Podlaszczuk P., Wojciechowski Z. 2014. Ptaki lęgowe OSO Pradolina Warszawsko-Berlińska PLB100001. Wyd. Tow. Przyr. Ziemi Łódzkiej.

Każmierczak B. 1998. Ptaki województwa płockiego. Wyd. Zarząd Parków Kraj. Brudzeńskiego i Gostynińsko-Włocławskiego.

Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). 2017. Ptaki środkowej Wisły. Wyd. M-ŚTO, Pionki. ss. 698.

Krzemieniewski W. 1933. Przyczynek do flory i fauny powiatu siedleckiego. Biblioteka Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w Siedlcach.

Kacprzak P. 2015. Leopold Pac-Pomarnacki – ptasznik i nemrod z Kresów i Radomia. Wyd. RDLP w Radomiu.

Kłosowski T., Koźniewski P., Luniak M., Szokalski M. 1978. Inwentaryzacja ornitologiczna doliny Narwi w gminie Skrzyszów (woj. warszawskie). Not. Orn. 19: 39-46.

Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962-2000. Atlas Warszawy – zeszyt 8. IGiPZ PAN, Warszawa.

Luniak M. 1971. Ptaki środkowego biegu Wisły. Acta Orn. 13: 17-113

Luniak M., Kalbarczyk W., Pawłowski W. 1964. Ptaki Warszawy. Acta Orn. 8: 175-285.

Luniak M. 1972. Materiały do awifauny powiatu Siedlce (woj. warszawskie). Not. Orn. 13: 10-18.

Osojca G., Chołuj P. 2008. Awifauna lęgowa doliny Zwolenki. Kulon 13: 51-57.

Osojca-Krasiński G., Chołuj P., Szafrński A. 2014. Ptaki lęgowe i zimujące. W: P. Chołuj (red.). Zwoleńska. Ostatnia dzika rzeka południowego Mazowsza. Wyd. M-ŚTO, Pionki. s.102-114.

Rzępała M., Kasprzykowski Z., Goławski A., Górski A., Dmoch A. 1999. Awifauna Doliny Dolnej Narwi. Not. Orn. 40: 23-44.

Szczypiński P., Kot H., Murawski M., Antczak K., Miciałkiewicz R., Waclawik P. 2015. Awifauna lęgowa obszaru Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki PLB140008. Kulon 20: 3-27.

Wylegała P., Batycki A. 2009. Awifauna lęgowa Bagna Pulwy. Kulon 14: 91-97.

Pomarnacki L. 1980b. Ptaki lęgowe woj. radomskiego. Biul. Kwart. RTN 3: 39-52.

Pomarnacki L. 1980a. Ptaki lęgowe Puszczy Kozienickiej. Msc.

Sapalski J. 1862. Pogląd na historię naturalną gubernii radomskiej. Kielce.

Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe, t. 1-2. Wyd. Akad. Umiej., Kraków.

Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.